

Michał Jacuński*

Zła baletnica czy dobry krawiec? O kondycji nauk o polityce i administracji w perspektywie III kryterium ewaluacji jakości działalności naukowej

Bad Ballerina or Good Tailor? On the Condition of the Polish Political and Administrative Sciences in the Perspective of the Third Criterion for Evaluating the Quality of Research

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: ewaluacja dyscyplin naukowych, nauki o polityce i administracji, wpływ społeczny

Keywords: evaluation of research, political and administrative sciences, social impact

Abstrakt: Artykuł dotyczy analizy wpływu dyscypliny nauki o polityce i administracji na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki w perspektywie oceny III kryterium ewaluacji dyscyplin naukowych. Przeanalizowano 75 opisów wpływu za lata 2017–2021, zgłoszonych przez 34 uczelnie, w których uprawiana jest dyscyplina. Zamiarem Autora jest: omówienie wyników ewaluacji, usystematyzowanie obszarów oddziaływania ośrodków politologicznych, ustalenie zasięgu i znaczenia deklarowanego wpływu, omówienie roli podmiotów w kreowaniu wpływu. Aby zrealizować postawione cele, wykorzystano dane wtórne z systemu RAD-on i MEiN, jak też dane pierwotne, w tym informacje od przedstawicieli dyscypliny oraz obserwację uczestniczącą w trakcie prac nad przygotowaniem ewaluacji w uczelni macierzystej oraz pracy eksperckiej.

Abstract: The article concerns the analysis of the impact of the discipline of political science and administration on the functioning of society and the economy in the perspective of

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6492-4945>, politolog, medioznawca, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, związany z Instytutem Politologii UWrocław. Był ekspertem KEN dyscyplin nauki o polityce i administracji oraz nauki o bezpieczeństwie w ewaluacji 2022 roku. Koordynował prace nad opracowaniem danych w III kryterium ewaluacji dla 25 dyscyplin w Uniwersytecie Wrocławskim. E-mail: michal.jacunski@uwr.edu.pl

third criterion of the evaluation of scientific disciplines. 75 impact descriptions for the years 2017–2021, submitted by 34 universities, were analysed. The author's intention is: to discuss the results of the evaluation, to systematise the areas of influence of political science centres, to determine the scope and significance of the declared impact, to discuss the role of research units in creating the impact. In order to achieve the set goals, secondary data from the RAD-on system and the Ministry of Education and Science (MEiN) were used, as well as primary data, including information from representatives of the discipline and participant observation while preparing of evaluation at the home university and performing an expert work.

Wprowadzenie – cel i zasady ewaluacji

Nowy model ewaluacji jakości działalności naukowej i pięciopunktowa kategoryzacja podmiotów w dyscyplinach nauki zostały wprowadzone w 2018 roku tzw. ustawą 2.0 o szkolnictwie wyższym¹. Model ewaluacji zakłada m.in., że po raz pierwszy ocena będzie dotyczyła bezpośrednio dyscyplin naukowych, a nie jednostek naukowych (wydziałów). Wprowadzone kryteria ewaluacji wzorowano na brytyjskim systemie REF². Dwa elementy w obu systemach są zbliżone: ocena parametryczna jakości badań oraz ocena wpływu. Odmienne oceniano z kolei środowisko badawcze (UK) i efekty finansowe (PL). Polskie zasady ewaluacji przypominały ponadto brytyjskie odpowiedniki poprzez m.in. zastosowanie gradacji ocen ze względu na jakość i prestiż osiągnięć naukowych, umiędzynarodowienie badań (zasięg) oraz ich znaczenie³. W Wlk. Brytanii o ocenie decydował panel ekspertów, uwzględniając trzy aspekty jakości (ang. *sub-profiles*): osiągnięcia naukowe (ang. *outputs*), ich wpływ na otoczenie pozaakademickie (ang. *impact*) oraz środowisko wspierające badania (ang. *environment*). Jednostka naukowa otrzymywała również ocenę ogólną profilu jakości. Tym samym w Wlk. Brytanii każde z wyżej wymienionych kryteriów oceniano osobno oraz wystawiano łącznie cztery oceny w skali czterogwiazdkowej (gdzie 1 oznacza osiągnięcia o znaczeniu krajowym, a 4 status światowego lidera). Natomiast w Polsce oceniano osobno poszczególne kryteria, ustalając punktację cząstkową, co przekładało się na łączną punktację końcową i odpowiadającą jej kategorię. Na potrzeby niniejszego artykułu Autor, na wzór brytyjski, postanowił przełożyć punktację cząstkową uzyskaną przez dyscypliny

¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz. U. z 30.08.2018 r., poz. 1668.

² The Research Excellence Framework (REF), <https://www.ref.ac.uk> (20.11.2022).

³ Bardziej szczegółowo systemy ewaluacyjne i ich konteksty opisuje M.N. Wróblewska, *Ewaluacja „wpływu społecznego” nauki. Przykład REF 2014 a kontekst polski*, «Nauka i Szkolnictwo Wyższe» 2017, nr 1(49), s. 79–104.

na kategorii cząstkowe, które umieszczono w tabeli 1 w ostatniej kolumnie. Warto zaznaczyć, że jest to zabieg wyłącznie analityczny, nie wynikający z istnienia w polskiej ewaluacji osobnych kategorii: cząstkowej i sumarycznej. W Polsce przyznaje się jedną kategorię i wynika ona z oceny trzech kryteriów: poziomu naukowego prowadzonej działalności (Kryterium I, dalej KI), efektów finansowych badań naukowych i prac rozwojowych (Kryterium II, dalej KII), wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki (Kryterium III, dalej KIII). Ewaluacja uwzględnia kryteria parametryczne (KI i KII), w których punktacja wynikała z zastosowania algorytmu na wprowadzonych danych do aplikacji SEDN⁴, oraz kryteria eksperckie, stosowane w punktacji KIII oraz w ocenie dyscyplin, które miały szansę uzyskać najwyższą kategorię A+.

Przyjrzyjmy się bardziej szczegółowo kryterium III, któremu poświęcono artykuł. W dokumencie programowym reformy systemu nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce pn. Konstytucja dla Nauki stwierdzono, że ekspercki sposób oceny dyscyplin w KIII może mieć bardzo pozytywne skutki poprzez: wzmocnienie znaczenia badań naukowych; zwiększenie legitymizacji badań naukowych w staraniach nad podniesieniem wysokości publicznych nakładów na badania naukowe; pokazanie wartości przełomowych badań w naukach społecznych oraz humanistycznych poprzez nieparametryczny sposób oceny ich wpływu; skłonienie naukowców do wykorzystywania wyników badań naukowych w debacie społecznej⁵. Określono wagi oceny poszczególnych kryteriów. Waga KIII w dziedzinie nauk społecznych, w których lokuje się dyscyplina nauki o polityce i administracji (NoPiA), wynosi 20% całkowitej punktacji w ewaluacji⁶. Udział w ostatecznej ocenie punktacji za opisy wpływu mógł mieć zatem decydujące znaczenie dla uzyskania określonej kategorii naukowej.

Wpływ społeczny zdefiniowano w rozporządzeniu MEiN jako

„związek między wynikami badań naukowych lub prac rozwojowych albo działalności naukowej w zakresie twórczości artystycznej a gospodarką, funkcjonowaniem administracji publicznej, ochroną zdrowia, kulturą i sztuką, ochroną środowiska naturalnego, bezpieczeństwem i obronnością państwa lub innymi czynnikami wpływającymi na rozwój cywilizacyjny społeczeństwa”⁷.

Przyjęta definicja nie wskazuje na konkretne zmiany czy korzyści związane z wystąpieniem wpływu, bardziej akcentując konieczność wystąpienia związku przyczynowo-skutkowego, który ma przełożyć się na „rozwój cywilizacyjny spo-

⁴ System Ewaluacji Dorobku Naukowego (SEDN), <https://sedn.opi.org.pl> (20.11.2022).

⁵ Konstytucja dla Nauki, s. 81, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/konstytucja-dla-nauki-przewodnik-po-reformie>, (20.11.2022).

⁶ Dla KI waga kryterium wynosi 70%, a dla KII 10%.

⁷ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej § 23 pkt. 1., t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 661.

łeczeństwa". Jeśli związek między działalnością a zmianami w otoczeniu został wykazany, można ustalić jego zasięg oraz znaczenie, podlegające punktacji.

Uwzględnienie wpływu na otoczenie społeczno-gospodarcze, który zachodzi poprzez aktywność osób uprawiających dyscyplinę NoPiA, wychodzi naprzeciw zmianom w obszarze praktycznych implikacji badań politologicznych. Jak pisał Russell Dalton, zmiany, które zachodzą od kilkudziesięciu lat w dyscyplinie, ewoluują od rozważań „wokół sprzecznych teorii filozoficznych” do „nowoczesnej nauki sprawdzającej teorie, które pogłębiają nasze rozumienie tego, jak faktycznie funkcjonują obywatele, wybory i inne części procesu demokratycznego”⁸.

Ujęcie w ewaluacji osiągnięć dyscypliny w relacjach z otoczeniem zewnętrznym może przynieść określone korzyści. Można do nich zaliczyć między innymi: wgląd w kondycję politologii w Polsce powiązany z samooceną własnych mocnych stron i słabości w odniesieniu do innych ośrodków w kraju i za granicą; przegląd i promowanie dobrych praktyk współpracy z otoczeniem; budowanie wizerunku przydatnej dyscypliny, oderwanej od postrzegania jej wyłącznie w wymiarze dydaktycznym; wyjście poza „wieżę z kości słoniowej” i przekroczenie dwóch oddzielonych światów – świata uczelni (teoria) oraz świat zewnętrznego (*praxis*).

Ocena wpływu dyscypliny na otoczenie prowadzi do stanu, w którym można wykazać, że działalność naukowa jest powiązana z praktyką polityczną (obszar *politics*), jak też z działaniami eksperckimi, zwłaszcza z wsparciem administracji publicznej w obszarze polityk sektorowych (obszar *policies*). Można uznać również, że KIII kieruje się bardziej w stronę „społecznej racjonalności procesu ewaluacyjnego”, niż „racjonalności technokratycznej”, gdyż na co zwraca uwagę L. Korporowicz „jej cele wychodzą poza czynności diagnostyczne, pomiarowe, a z pewnością poza techniki kwantyfikacji”⁹.

Warto wspomnieć, że w środowisku naukowym reformy szkolnictwa wyższego krytykowano z różnych pozycji. Dotyczy to także pośrednio lub bezpośrednio zasad ewaluacji oraz sposobów jej wdrożenia. Zarzuty formułował na przykład S. Filipowicz, wskazując na błędne podążanie za utopijnymi i doktrynerskimi „schematami neoliberalizmu”, gdzie efektywność oparto na mechanizmach rywalizacji¹⁰. W liście otwartym reformę 2.0 krytykowało 145 ludzi polskiej nauki, wskazując m.in. na możliwe szkodliwe konsekwencje „pogłębienia się procesu

⁸ R.J. Dalton, *The Expansion of the Political Science Dataverse*, [w:] Th. Boncourt, I. Engeli, D. Garzia (red.), *Political science in Europe: achievements, challenges, prospects*, Londyn 2020.

⁹ L. Korporowicz, *Poza granice parameryzacji*, «Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio N, Educatio Nova» 2019, nr 4, s. 72–73.

¹⁰ S. Filipowicz, *Nauka i reformatorzy. Kilka uwag na temat przeprowadzonych w Polsce reform*, «Studia Politologiczne» 2017, vol. 46, s. 191–193.

gwałtownej komercjalizacji uczelni”¹¹. B. Kromolnicka pisze o „pułapkach”, które budzą w środowisku największe emocje¹². Są to: rynkowo-konkurencyjna wizja uczelni menedżerskiej, w której zanika koncepcja uniwersytetu, jako ważnego elementu życia społecznego i kulturowego; wzrost znaczenia ewaluacji działalności naukowej przy jednoczesnym braku wcześniejszego upowszechnienia kryteriów ewaluacji naukowej; pogłębiająca się ‘punktoza’, która nie uwzględnia specyfiki poszczególnych gałęzi nauk. Monika Banaś i in. przytoczyli argumenty krytyków włączenia działań na rzecz otoczenia społecznego jako misji szkół wyższych. Zajmowanie się wywieraniem wpływu odwraca bowiem uwagę od tradycyjnych zadań uniwersytetów (tworzenie i poszerzanie wiedzy, rozumienie świata w oderwaniu od jego bieżącej przydatności, kształcenie)¹³.

Nie wchodząc w zasadność przytoczonej powyżej krytyki, można zauważyć, że reforma nauki, nowe zasady ewaluacji i ocena wpływu łączą się z istotnymi zmianami, które Marta N. Wróblewska identyfikuje jako: zmianę wzorców komunikacji naukowej, w tym rosnącą rolę mediów; zachwianie tradycyjnej akademickiej autonomii i postulaty głębszej interakcji między światem nauki a społeczeństwem; wzrost znaczenia „trzeciej misji”¹⁴ uniwersytetu. I właśnie realizacja trzeciej misji jest przedmiotem dalszej analizy, którą rozpocznie omówienie wyników ewaluacji.

Wyniki ewaluacji

W ewaluacji za lata 2017–2021 w ramach kryterium III poddano ocenie 34 ośrodki akademickie, w których ewaluowano dyscyplinę NoPiA. Były to 24 uczelnie publiczne oraz dziesięć niepublicznych (w tym dwie uczelnie kościelne). Łącznie zgłoszono 75 wymaganych opisów wpływu, zaś w sześciu przypadkach zgłoszono dodatkowe opisy. Jedynym i jednocześnie najwięk-

¹¹ Apel o zmiany w planie reformy nauki ministra Jarosława Gowina, pełna treść listu ukazała się w portalu wPolityce.pl, 26.02.2018, <https://wpolityce.pl/polityka/383320-wazny-list-prawie-150-naukowcow-do-ministra-gowina-rewolucja-ktora-przygotowali-tworcy-tzw-konstytucji-dla-nauki-grozi-nieobliczalnymi-konsekwencjami>, (19.01.2023).

¹² B. Kromolnicka, „Konstytucja dla Nauki – Ustawa 2.0” szansą czy zagrożeniem dla rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego?, «Pedagogika Szkoły Wyższej» 2018, nr 14, s. 82–85.

¹³ M. Banaś, F. Czech, M. Kołaczek, *Podsumowanie: trzecia misja uczelni i różne drogi jej realizacji*, [w:] M. Banaś, F. Czech, M. Kołaczek (red.), *Współpraca uczelni wyższych i organizacji pozarządowych jako animatorów społeczeństwa obywatelskiego z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego*, Kraków 2019, s. 402.

¹⁴ Trzecia misja jest uzupełnieniem badań naukowych – stanowiących pierwszą misję – oraz dydaktyki – drugiej misji. Trzecia misja uniwersytetu zajmuje się działaniami na rzecz otoczenia społeczno-gospodarczego i rozwija współpracę z różnymi podmiotami, jak przedsiębiorstwa czy organizacje pozarządowe.

szym ośrodkiem politologicznym, który zgłosił trzy, a nie dwa wymagane opisy wpływu, był Uniwersytet Warszawski, gdzie liczba N pracowników w dyscyplinie wynosiła powyżej 100.

Na potrzeby artykułu materiały do analizy zebrano w kilkuetapowej procedurze gromadzenia danych. W pierwszym kroku pobrano informacje z systemów RAD-on/SEDN¹⁵, w których umieszczono wszystkie zgłoszone opisy wpływu. W systemach tych nie były dostępne informacje o uzyskanej punktacji za KIII, co jest o tyle istotne, że jedynie dzięki temu można ustalić, czy wpływ zaistniał, czy nie zaistniał, oraz jakie miał znaczenie i zasięg. Ministerstwo Edukacji i Nauki opublikowało w lipcu 2022 r. decyzje o przyznanych kategoriach naukowych, jednocześnie nie upubliczniono decyzji administracyjnych. Dlatego konieczne było podjęcie dodatkowych starań, w celu pozyskania informacji. W trybie bezpośrednim skierowano zapytanie drogą mailową do wszystkich ewaluowanych podmiotów o uzyskaną punktację w KIII. Między wrześniem a październikiem 2022 r. uzyskano odpowiedzi od 24 ośrodków (*response rate* 70%), w przypadku 10 ośrodków odmówiono lub nie udzielono odpowiedzi. W końcu 2022 r. uzyskano z MEiN dane o punktacji w KIII w trybie dostępu do informacji publicznej. Informacje te nie były jednak ostateczne, gdyż przeprowadzona została procedura odwoławcza¹⁶. W jej wyniku, w ponownej ocenie zdecydowano o podwyższeniu lub utrzymaniu punktacji, co w niektórych przypadkach oznaczało zmianę kategorii naukowej. Dane z MEiN o punktacji po odwołaniach uzyskano w czerwcu 2023. Dzięki wyżej wymienionej trzyetapowej procedurze pozyskiwania danych możliwe było opracowanie szczegółowych wyników ewaluacji, począwszy od uzyskania pierwszej kategorii i punktacji w KIII, skończywszy na punktacji i kategorii końcowej. Wyniki przedstawiono w tabeli 1, rangując dane od najwyższej, do najniższej punktacji.

Każdy opis wpływu oceniało dwóch ekspertów, powołanych przez ministra edukacji i nauki na wniosek Przewodniczącego KEN. Ekspert wiodący oraz drugi ekspert oceniający wpływ mogli przyznać łącznie maksymalnie

¹⁵ RAD-on to narzędzie analityczne, oferujące wgląd w duże zbiory danych o szkolnictwie wyższym i nauce, zaś SEDN to System Ewaluacji Dorobku Naukowego. Systemy są dostępne online i oferują wgląd w duże zbiory danych o szkolnictwie wyższym i nauce.

¹⁶ Po zakończeniu podstawowego etapu ewaluacji i kategoryzacji, która miała miejsce w lipcu 2022 r., zgodnie z przepisami ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, podmioty kwestionujące wyniki mogły złożyć odwołanie i wnioskować o ponowne rozpatrzenie przyznanej punktacji w KI–KIII. Z możliwości tej skorzystało kilkanaście ośrodków, w których ewaluowano NOPIA. Z końcem 2022 r. Komisja Ewaluacji Nauki zakończyła rozpatrywanie odwołań od wyników ewaluacji jakości działalności naukowej i przedstawiła rekomendacje ministrowi edukacji i nauki. Następnie minister podjął decyzje o przyznaniu, bądź nie, wyższej kategorii. Informacje w tym zakresie służyły przez kilka miesięcy 2023 roku. Należy przy tym zaznaczyć, że dostępna jest jeszcze jedna procedura odwoławcza poprzez zaskarżenie

Tabela 1. Wyniki ewaluacji za lata 2017–2021 w dyscyplinie nauki o polityce i administracji z uwzględnieniem uzyskanej kategorii oraz punktacji za KIiI

Uczelnia	Uchwała kat. KEN	Dec. kat. MEiN (dec. po odw.)	Pkt. OW1	Pkt. OW2	Pkt. dec. MEiN KIiI	Odpowiednik poziomu kat. KIiI
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	B+	B+	120	120	120	A
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	B+	B+ (A)	78	108 (+30)	93 (+15)	A
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	A	A	90	78	84	A
Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk	B+	B+	65	90	77,5	A
Uniwersytet Wrocławski	B+	B+	90	65	77,5	A
Uniwersytet Warszawski	B+	B+	84	70**	77	A
Uniwersytet Opolski	B+	B+ (A)	78	75 (+10)**	76,5 (+5)	A
Uniwersytet Szczeciński	A	A	66	78	72	A
Uniwersytet Zielonogórski	A	A	66	66	66	B+
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	A	A	65	65**	65	B+
Uniwersytet Śląski w Katowicach	A	A+	78	50	64	B+
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	B+	B+ (A)	30	90	60 (0)	B+
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny z siedzibą w Warszawie [n]	A	A (A+)	50	65	57,5 (0)	B+
Collegium Civitas w Warszawie [n]	B+	B+	78	60	56	B+
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie	B+	B+	50	60	55	B+
Uniwersytet Łódzki	B+	B+	60	40	55	B+
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie	B	B+	50	50	50	B
Akademia Ignatianum w Krakowie [nk]	B+	B+	30	65**	47,5	C
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	B+	B+	54	40**	47	C
Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie [n]	C	C	50	30	40	C
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	B+	B+	78	0	39,33	C
Akademia Finansów i Biznesu Vistula [n]	B+	B+	0	78	39	C

Uczelnia	Kat. KEN	Dec. kat. MEIN (dec. po odw.)	Pkt. OW1	Pkt. OW2	Pkt. dec. MEIN KIII	Odpowiednik kat. KIII
Politechnika Koszalińska	B+	B+	45	30	37,5	C
Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie [n]	B+	B+	0	65**	32,5	C
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie [nk]	B+	B+	0	55	27,5	C
Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku (Akademia Mazowiecka w Płocku)	B+	B+	30	0	15	C
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach	B	B	0	30**	15	C
Uniwersytet Rzeszowski	B+	B+	0	30**	15	C
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	B+	B+ (A)	0	30	7,2	C
Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa (Akademia Jagiellońska w Toruniu) [n]	B	B+	0	0	0	C
Uczelnia Łazarskiego w Warszawie [n]	B+	B+	0	0	0	C
Uniwersytet Gdański	B	B (B+)	0	0	0	C
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	B	B (B+)	0	0	0	C
Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie [n]	B	B	0	0	0	C

* kategoria po zmianie decyzji KEN lub po odwołaniu, ** punktacja obliczona przez Autora w oparciu o dane MEIN lub informacje z ewaluowanych jednostek. [n] – oznaczenie uczelni niepublicznej, [nk] – oznaczenie uczelni niepublicznej kościelnej.

OW = opis wpływu, punkty OW = punktacja łączna z decyzji uwzględniając premię za interdyscyplinarność.

Kat. Kill = wg wartości referencyjnej, odpowiednio dla uzyskania kat. B w Kill punktacja > 49,179, dla kat. B+ > 55,283, dla kat. A > 70,980, kategorii A+ nie uwzględniano jako punktu odniesienia, gdyż była oceną ekspercką, a nie parametryczną (punktową).

W tabeli uwzględniono punktację wyłącznie za dwa wymagane opisy wpływu (OW1 i OW2), jednak kilka uczelni zgłosiło opisy dodatkowe lub, jak w przypadku UW, zgłoszono wymagane trzy opisy ze względu na wysoki N pracowników, zatem punktacja w kolumnie Pkt. dec. MEIN Kill nie musi odzwierciedlać ilorazu dwóch liczb.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Edukacji i Nauki (dokument pt. Informacja o wynikach punktowych w kryterium I i III uzyskanych przez podmioty w dyscyplinie nauki o polityce i administracji w ewaluacji jakości działalności naukowej za lata 2017–2021) oraz uchwały KEN z dnia 9.06.2022 r. w sprawie kategorii naukowych proponowanych dla ewaluowanych podmiotów prowadzących działalność naukową w ramach poszczególnych dyscyplin naukowych i artystycznych (zawarte w uchwale nr 21/2022) oraz proponowanych dla części z nich kategorii naukowej A+, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/uchwaly-komisji-ewaluacji-nauki> (10.10.2022).

100 punktów w dwóch kategoriach: zasięg i znaczenie wpływu. Eksperci mogli zwiększyć o 20% punktację, gdy opis wpływu dotyczył interdyscyplinarnych badań naukowych lub prac rozwojowych o przełomowym znaczeniu dla rozwoju nauki¹⁷. Najniższa możliwa punktacja uznająca zaistnienie wpływu to 30 pkt (ograniczony wpływ o lokalnym zasięgu), najwyższa zaś to 120, potwierdzająca wpływ o międzynarodowym zasięgu i przełomowym znaczeniu, który powstał w wyniku interdyscyplinarnej współpracy.

Średnia punktacja za opisy wpływu we wszystkich ewaluowanych jednostkach (N = 34) w dyscyplinie po pierwszej ocenie eksperckiej, a więc przed odwołaniami, wyniosła dla KIII 45,5 pkt. Gdyby przełożyć uśrednioną punktację na zasięg i znaczenie, to odpowiadają one wpływowi lokalnemu o istotnym znaczeniu. Przekładając z kolei punktację oceny eksperckiej w KIII na kategorię, to plasowały one według wartości referencyjnej poszczególne jednostki na poziomie kat. C zbliżonej do B¹⁸. W odniesieniu do progu referencyjnego punktacji wyłącznie w KIII, można obliczyć, że oceny cząstkowe w zakresie wpływu społecznego przed procedurą odwoławczą prezentowały się następująco w podziale na kategorie: A osiem, B+ osiem, B jedna, C siedemnaście. Tak obliczone wyniki wyraźnie odbiegają od przyznanych decyzją MEiN kategorii w kierunku oceny niższej (uwzględniając wszystkie trzy kryteria). Przed odwołaniem podział kategorii wyglądał bowiem następująco: A+ jedna, A pięć, B+ dwadzieścia trzy, B 4, C jedna. Odwołania uczelni od przyznanej kategorii przyniosły zmiany w końcowych wynikach. W wyniku rozpatrzenia odwołań kategorie dla dyscyplin przypisano następująco: A+ dwie (+1), A osiem (+3), B+ dwadzieścia jeden (-2), B dwie (-2), C jedna (0). Nie można jednoznacznie potwierdzić, że przyczyniła się do tego podniesiona punktacja za opisy wpływu,

¹⁷ Przyznawano następujące punkty za zasięg: 50 pkt, w przypadku wpływu o międzynarodowym zasięgu; 40 pkt o krajowym zasięgu; 30 pkt o regionalnym zasięgu; 20 pkt o lokalnym zasięgu; 0 pkt o marginalnym zasięgu albo gdy opis wpływu został sporządzony na podstawie nieprzekonującego dowodu wpływu. Za znaczenie wpływu przyznawano od 0–50 punktów, gdzie: 50 pkt oznaczało wpływ o przełomowym znaczeniu, 25 pkt o istotnym znaczeniu, 10 pkt o ograniczonym znaczeniu, 0 pkt – w przypadku wpływu o znikomym znaczeniu albo gdy opis wpływu został sporządzony na podstawie nieprzekonującego dowodu wpływu. Podręcznik dla ekspertów oraz dla ewaluowanych podmiotów w zakresie opisu wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki, s. 6, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komisja-ewaluacji-nauki> (20.04.2023).

¹⁸ Wartości referencyjne to wzorcowe wartości ocen za poszczególne kryteria ewaluacyjne, które powinny charakteryzować podmioty o kategorii A, B+, B lub C. Wartości referencyjne zostały określone odrębnie dla każdej dyscypliny naukowej. Ewaluacja obejmuje trzy kryteria, dlatego do porównania ocenianego w danej dyscyplinie podmiotu z wartościami referencyjnymi stosuje się algorytm, który uwzględnia wagi przypisane poszczególnym kryteriom ewaluacji. Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/ewaluacja> (20.04.2023).

bowiem średnia punktacja w KIll po odwołaniach wzrosła do poziomu 46,1 pkt, a więc jedynie o 0,6 punktu więcej, co dalej odpowiada średnio wartościom referencyjnym kat. B. Analiza uśrednionych danych przed odwołaniami oraz po zakończeniu procedury odwoławczej pozwala stwierdzić, że w niemal 1/4 opisów nie stwierdzono wystąpienia wpływu społecznego. Łącznie w 13 ośrodkach przyznano jednemu lub więcej opisowi po ,0' punktów. Wyniki ewaluacji w KIll wypadły więc gorzej niż wyniki końcowe, potwierdzone przyznaniem kategorii.

Punktacja uzyskana przez poszczególne dyscypliny zarówno przed, jak i po odwołaniach wskazuje głównie na krajowy lub regionalny zasięg oddziaływania powiązany z wystąpieniem wpływu o istotnym lub ograniczonym znaczeniu. Zaledwie w sześciu opisach przyznano 90 pkt. lub więcej za osiągnięty wpływ, co wskazywałoby na wpływ o międzynarodowym zasięgu i istotnym znaczeniu lub krajowym zasięgu o przełomowym znaczeniu. W grupie najwyższej ocenionych opisów znalazły się – i to jest zresztą wyraźne odstępstwo od wszystkich pozostałych jednostek – dwa przypadki, w których przyznano maksymalną punktację 120 pkt. Dotyczy to Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, który choć w NOPIA uzyskał kategorię B+, to w KIll oceniono go najwyższej w Polsce, uznając, że dwukrotnie zaistniał wpływ o międzynarodowym zasięgu i przełomowym znaczeniu o charakterze interdyscyplinarnym.

Problem niewielkiego i ograniczonego, głównie do kraju, wpływu można analizować także z perspektywy analizy korelacji zmiennych: statusu oraz lokalizacji uczelni. Założono, że uczelnie publiczne osiągną lepsze wyniki niż uczelnie niepubliczne w zakresie znaczenia i zasięgu wpływu. Znalazło to potwierdzenie w wyjściowych danych, następnie w testach statystycznych. W uczelniach publicznych wartość punktacji była wyższa niż w uczelniach niepublicznych i wyniosła 52,8 pkt. Dla uczelni niepublicznych (N = 10) wartość punktowa za wpływ wyliczona została średnio na 30 pkt. Gdyby liczyć osobno uczelnie o statusie kościelnym (N = 2)¹⁹, to uzyskały one średnio 37,5 pkt. O czym świadczą różnice między uczelniami? Możliwe, że potwierdzają większy nacisk w uczelniach niepublicznych na kształcenie, a mniejszy na prowadzenie działalności badawczej, której wyniki oddziaływałyby na otoczenie. Wyjątkiem w tym zakresie są dwie uczelnie niepubliczne, tj. SPWS i Collegium Civitas, które uzyskały punktację powyżej średniej.

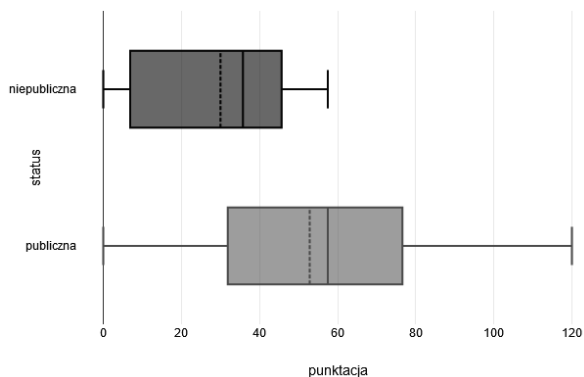
W analizie związku między centralną a peryferyjną lokalizacją uczelni przyjęto założenie, że uczelnie z siedzibą w Warszawie mają lepszy dostęp do instytucji otoczenia społeczno-gospodarczego, niż uczelnie zlokalizowane na peryferiach, tj. w pozostałych miastach w Polsce, będących ośrodkami akademickimi, co przekłada się na uzyskanie wyższej punktacji.

¹⁹ Nie uwzględniono UKSW, który ma status wyższej uczelni publicznej, ale nie kościelnej.

Aby sprawdzić powyższe przypuszczenia przeprowadzono statystyczne testy nieparametryczne w następującym układzie: liczebność $N = 34$, pierwsza analizowana zmienna to status uczelni: publiczna, niepubliczna – w tym uczelnie kościelne; druga analizowana zmienna to lokalizacja (centrum/peryferie).

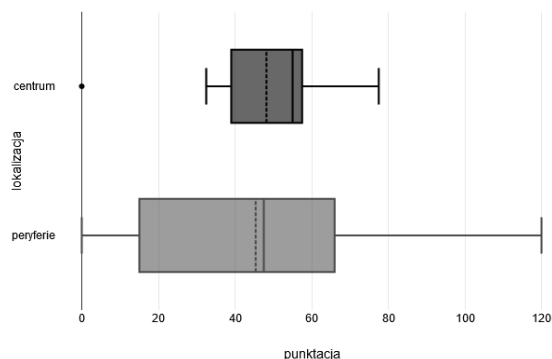
Wyniki testów potwierdziły wystąpienie istotnego statystycznie związku między zmiennymi²⁰. Na wykresach 1 i 2 przedstawiono wizualizację testów.

Wykres 1. Uzyskana punktacja a status uczelni

Źródło: opracowania własne w oparciu o obliczenia wykonane przy użyciu kalkulatora statystycznego online, <https://datatab.net/statistics-calculator/hypothesis-test> (30.06.2023).

Wykres 2. Uzyskana punktacja a lokalizacja uczelni

Źródło: opracowania własne w oparciu o obliczenia wykonane przy użyciu kalkulatora statystycznego online, <https://datatab.net/statistics-calculator/hypothesis-test> (30.06.2023).

²⁰ Hipoteza 1: Istnieje różnica między uczelniami z peryferii i centrum ze względu na zmienną zależną punktacja, Wartość p wynosi $< 0,00001$. Wynik jest istotny przy $p < 0,05$, test U Manna-Whitneya. Potwierdzono w teście, że istnieje istotny statystycznie związek; Hipoteza 2: Istnieje różnica między uczelniami publicznymi a niepublicznymi ze względu na zmienną zależną punktacja. Wartość p wynosi $< 0,00001$. Wynik jest istotny przy $p < 0,05$, test U Manna-Whitneya. Potwierdzono w teście, że istnieje istotny statystycznie związek.

Wskazują one na wyraźnie niższą punktację w KIII uczelni niepublicznych niż uczelni publicznych oraz na zbliżoną średnią punktację uczelni o różnej lokalizacji, przy jednoczesnym potwierdzonym dodatnim związku między siedzibą uczelni w stolicy, a wyższą liczbą punktów.

Obszary wpływu dyscypliny na otoczenie zewnętrzne

Ewaluowane podmioty mogły oznaczyć deklarowany wpływ w jednym z kilku obszarów. Podstawowa lista obszarów zawierała sześć predefiniowanych kategorii oraz jedną kategorię otwartą (inne obszary wpływu). Istnieją bardzo rozbudowane taksonomie obszarów wpływu²¹, jednak w warunkach polskich zdecydowano się na umiarkowanie szeroką listę, uwzględniając następujące obszary, jednolite dla wszystkich ewaluowanych dyscyplin: gospodarka, administracja publiczna, ochrona zdrowia, kultura i sztuka, ochrona środowiska naturalnego, bezpieczeństwo i obronność państwa oraz inne obszary.

Ewaluowane podmioty wskazały wiodący obszar wpływu NoPiA na administrację publiczną (patrz tabela 3). Dalsze miejsca zajęły bezpieczeństwo oraz gospodarka, wskazano również na obszar kultury i sztuki. Nie oznaczono oddziaływania na ochronę zdrowia i ochronę środowiska naturalnego.

Ze względu na zastosowanie półotwartej kafeterii wyboru obszarów niemal co trzeci opis wpływu zadeklarowano jako oddziaływanie na inny obszar. Szczegółowa semantyczna analiza słów i fraz kluczowych oraz treści opisów²²

Tabela 3. Obszary oddziaływania dyscypliny nauki o polityce i administracji

Deklarowany obszar wpływu	Odsetek
Administracja publiczna	46%
Bezpieczeństwo i obronność państwa	10%
Gospodarka	8%
Kultura i sztuka	4%
Inne obszary, w tym m.in.: stosunki międzynarodowe, instytucje polityczne, tożsamość i świadomość narodowa, społeczeństwo obywatelskie.	32%

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów wpływu opublikowanych w systemie RAD-ON, <https://radon.nauka.gov.pl/dane/opisy-wplywu-dzialalnosci-naukowej-na-funkcjonowanie-spoleszenstwa-i-gospodarki> (10.01.2023).

²¹ Na przykład bardziej rozbudowaną i wieloaspektową taksonomię typów sfer oddziaływania nauki (*science*) zaproponowali B. Godin, C. Doré, *Measuring the impacts of science: beyond the economic dimension*, paper presented at the HIST Lecture, Helsinki Institute for Science and Technology Studies, Helsinki 2005, www.csiic.ca/PDF/Godin_Dore_Impacts.pdf (29.11.2022).

²² Wykorzystano w tym celu m.in. narzędzie Korpusomat oraz metodę analizy treści.

pozwoili na wyodrębnienie wśród innych obszarów, jak: polityki publiczne, reżim demokratyczny/system polityczny oraz szeroko rozumianą problematykę społeczno-polityczną (patrz tabela 4). Podobszary oddziaływania wiążą się z planowaniem, wdrożeniem lub oceną różnych polityk sektorowych lub międzysektorowych, jak np. polityka zagraniczna, czy polityka bezpieczeństwa. W drugim subobszarze znalazły się działania związane z oddziaływaniem na proces legislacyjny, czy konstruowaniem określonych zasad funkcjonowania państwa demokratycznego. W obszarze trzecim lokują się różne zagadnienia społeczno-polityczne, które mogą wiązać się z perspektywą temporalną oddziaływania (np. kwestia migracji, depopulacji), czy perspektywą bardziej długofalową (np. budowa kapitału społecznego, czy kształtowanie tożsamości narodowej i religijnej). Wpływ ujawnia się poprzez aspekty kognitywne problematyki społeczno-politycznej (np. wzrost wiedzy o historii najnowszej Polski, ważnych postaciach), oddziaływanie na aspekty świadomościowe (np. wzrost świadomości w zakresie identyfikacji i rozumienia uwarunkowań kryzysów międzynarodowych, zagrożeń dla bezpieczeństwa publicznego/narodowego), jak też kształtowanie postaw obywatelskich i patriotycznych.

Tabela 4. Szczegółowy obszar wpływu dyscypliny

Szczegółowy wpływ na:	Słowa i frazy kluczowe
1) polityki publiczne	<ul style="list-style-type: none"> • polityka zagraniczna i pozycja zagraniczna Polski • polityka europejska, dyplomacja • polityka bezpieczeństwa • polityka społeczna • polityka gospodarcza • polityka wyznaniowa i narodowościowa • współpraca międzysektorowa
2) demokrację, system polityczny w skali krajowej	<ul style="list-style-type: none"> • demokracja inkluzywna i jej determinanty • przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, inkluzja i aktywizacja społeczna, zwłaszcza osób młodych i seniorów • prawodawstwo • regulacje ustawowe, regulacje prawne (np. RODO w kościołach i związkach wyznaniowych)
3) problematykę społeczno-polityczną	<ul style="list-style-type: none"> • migracja • depopulacja • kapitał społeczny • wielokulturowość • integracja europejska • tożsamość narodowa i religijna

Źródło: opracowanie własne na podstawie opisów wpływu opublikowanych w systemie RAD-on, <https://radon.nauka.gov.pl/dane/opisy-wplywu-dzialalnosci-naukowej-na-funkcjonowanie-spoleczenstwa-i-gospodarki> (10.01.2023).

Punktacja ekspercka pozwoliła na ustalenie zasięgu oddziaływania wpływu, znaczenia wpływu oraz jego interdyscyplinarności. Biorąc pod uwagę wyłącznie treść opisów, a nie uzyskaną punktację, wyraźnie widać, że zasięg oddziaływania ma przede wszystkim charakter krajowy, i to głównie w wymiarze regionalnym. Opisy wpływu, które akcentują pośrednio oddziaływanie międzynarodowe, dotyczą m.in. pozycji międzynarodowej Polski w aspekcie jej współkreowania jako lidera względem innych krajów Europy Wschodniej, np. poprzez promowanie Inicjatywy Trójomorza. Zadeklarowane oddziaływanie NoPiA dotyczy ponadto polityki zagranicznej, konkretnie rozwoju stosunków bilateralnych (Polska-Francja) oraz trójstronnych w formacie Trójkąta Weimarskiego (Polska-Francja-Niemcy). Zauważalne jest wskazywanie w ramach międzynarodowego zasięgu oddziaływania krajów ościennych Polski na wschodzie: Federacji Rosyjskiej (aspekty bezpieczeństwa, strategia NATO) oraz Ukrainy (wsparcie samorządów, kształtowanie relacji dwustronnych JST). Opisy wpływu odwołują się do różnie nazywanego bliskiego Polsce makroregionu oddziaływania, określanego kategoriami: wschodnie sąsiedztwo Polski, Europa Wschodnia, Europa Środkowa.

Analiza treści opisów wpływu społecznego pozwoliła na zidentyfikowanie głównych grup interesariuszy wewnętrznych (krajowych) oraz zewnętrznych (zagranicznych, międzynarodowych). W kraju oddziaływanie NoPiA dotyczy takich podmiotów jak: administracja publiczna, centralna i terytorialna; Państwowa Komisja Wyborcza; służba cywilna; partie polityczne; organizacje pozarządowe; podmioty wojskowe; środowisko akademickie; media i dziennikarze oraz inne grupy społeczne. Podmiotami poza krajem są organizacje, takie jak NATO, UE, WTO. Zadeklarowano ponadto oddziaływanie na duże państwa azjatyckie: Chiny oraz Indie.

Rola podmiotu w powstaniu wpływu: propozycja typologii

Przedstawiona dotychczas problematyka rodzi istotne pytania o związek między powstaniem wpływu a skalą zaangażowania jednostki, w której uprawiana jest dyscyplina. Z analizy zawartości opisów wpływu wynika, że w skali kraju oddziałują na otoczenie głównie pojedynczy przedstawiciele dyscypliny lub niewielkie zespoły badawcze. Niestety, nie są dostępne publicznie dane pozwalające statystycznie zweryfikować związek między liczbą osób wypracowujących wpływ, liczebnością dyscypliny (mała/duża), a skalą wpływu, potwierdzoną punktacją. Dlatego Autor podjął się odpowiedzi na poniżej sformułowane pytania drogą analizy jakościowej.

Na ile zaistnienie wpływu wynika z rozwiniętej, zaplanowanej działalności określonego ośrodka naukowego na poziomie makro (uczelni), mezo (wydziału,

instytutu), czy mikro (zakładu, pracowni itp.)? Na ile jest zaś wynikiem określonej unikalnej kompetencji, czy specjalizacji zespołowej? Na ile wynika z aktywności konkretnych jednostek, których osiągnięcia wytypowano do oceny w KIII, ale które nie oddają faktycznego stanu kondycji dyscypliny? Na ile jest wynikiem wieloletnich prac, na ile zaś odpowiada na bieżące potrzeby otoczenia? Odpowiedź jest złożona i w świetle analizowanych przypadków i treści opisów pozwala na zaproponowanie wstępnej typologii mechanizmu kształtowania wpływu, z punktu widzenia kilku kryterium:

- a) liczba zaangażowanych pracowników:
 - 1) pojedynczy badacze,
 - 2) małe zespoły,
 - 3) średniej wielkości zespoły;
- b) związek wpływu z dyscypliną:
 - 1) bezpośredni związek uprawiania dyscypliny lub subdyscyplin,
 - 2) wpływ okołodyscyplinowy,
 - 3) pośredni wpływ interdyscyplinarnych zespołów;
- c) okoliczności zaistnienia wpływu:
 - 1) wpływ projektowany, kształtujący otoczenie,
 - 2) wpływ reaktywny, będący odpowiedzią na potrzeby otoczenia;
- d) geneza wpływu:
 - 1) wpływ będący wynikiem określonej specjalizacji naukowej podmiotu,
 - 2) wpływ będący wynikiem określonej specjalizacji naukowej badacza,
 - 3) wpływ temporalny, projektowo-zadaniowy,
 - 4) wpływ funkcyjno-stanowiskowy.

Przyjrzyjmy się poszczególnym przypadkom ujętym w typologii oraz ich ilustracji w oparciu o opublikowane opisy wpływu²³. Podmioty sprawozdały najczęściej informacje imienne na temat zaangażowanych pracowników lub zespołów, które przyczyniły się do powstania wpływu. Można na tej podstawie wyróżnić trzy przypadki wpływu realizowanego przez: pracownika podmiotu (jednostkę); małe zespoły 2–3 osobowe w podmiocie, współpracujące wokół obszaru wpływu; średniej wielkości zespoły, liczące kilka do kilkunastu osób, reprezentujące konkretne jednostki w strukturze (np. zakład, pracownię) lub zespoły interdyscyplinarne. Poszczególne typy w kryterium liczby zaangażowanych pracowników ilustrują poniższe cytaty: „*Wyniki badań prof. Olejniczaka stały się podstawą dla opracowania i projektów wdrożeniowych realizowanych we współpracy z Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości oraz z miastem War-*

²³ Przeanalizowano zawartość danych opublikowanych w serwisie RADON w następujących polach formularza: *Rola podmiotu, Wpływ oraz Interdyscyplinarność*, <https://radon.nauka.gov.pl/dane/opisy-wplywu-dzialalnosci-naukowej-na-funkcjonowanie-spoleczenstwa-i-gospodarki>, (6–14.05.2023).

szawa" – przykład wpływu jednostkowego; „*Dr Agnieszka Bryc oraz dr Joanna Piechowiak-Lamparska od przeszło 10 lat prowadzą kompleksowe i interdyscyplinarne badania dotyczące polityki międzynarodowej oraz systemów bezpieczeństwa na obszarze postsowieckim*" – przykład małych zespołów; „*Badania naukowe w obszarze oceny ryzyka upadłości przedsiębiorstw prowadzone są w kilku katedrach UEK*" – przykład współpracy kolegalnej.

Jeśli chodzi o związek wpływu z dyscypliną, to można wskazać na opisy, które wykazują bezpośredni związek uprawiania dyscypliny lub subdyscyplin z wpływem. Wpływ może być także okołodyscyplinowy, tzn. taki, który został uznany przez ekspertów jako mieszczący się w szeroko rozumianej politologii, ale reprezentuje tematykę peryferyjną lub graniczną z innymi dyscyplinami. Jest wreszcie wpływ pośredni, wynikający z pracy interdyscyplinarnych zespołów, gdzie NOPIA przyczyniła się, jako jedna z kilku dyscyplin, do zaistnienia wpływu. Poszczególne typy ilustrują następujące cytaty: „*W INoPiB USz pracuje zespół naukowców zajmujących się badaniem integracji europejskiej, w tym polityką europejską oraz współpracą transgraniczną*" – przypadki takie jak wymieniony powyżej można bezpośrednio powiązać z NOPIA, bowiem wpisują się w badania nad procesami politycznymi i politykami sektorowymi; „*Rola pracowników (...) polegała na przeprowadzeniu i opracowaniu wyników badań, wskazaniu nowatorskich metod współdziałania instytucji oraz optymalnych sposobów pomocy ofiarom przemocy*" – to przypadek okołodyscyplinowy, bowiem diagnoza problematyki przemocy domowej może mieścić się w innych dyscyplinach, jak np. pedagogika, socjologia, czy psychologia, a jej związek z NOPIA nie jest oczywisty; „*W badaniach udział wzięli zarówno politolodzy (B. Michalak z UMK), prawnik oraz historyk i archiwista wspierani przez grupę badaczy terenowych reprezentujących takie dyscypliny jak nauki o polityce i administracji, prawo i nauki socjologiczne*" – przypadki, w których NOPIA ma pośredni związek z powstaniem wpływu ze względu na współpracę interdyscyplinarną.

W typologii kolejne miejsce zajmują różne okoliczności zaistnienia wpływu. Można wyróżnić zaistnienie wpływu, jako konsekwencję projektowanej działalności. Ilustrują to poniższe przykłady:

„Zespół naukowy Zakładu Administracji Publicznej i Polityki Społecznej, którego pracownicy posiadają wieloletnie doświadczenie w badaniach nad samorządem terytorialnym, od 2014 roku prowadził badania zorientowane na problemy partycypacji społecznej na poziomie lokalnym"

lub

„Zespół pracowników Instytutu Nauk o Polityce od 2010 roku prowadzi badania ukierunkowane na system ochrony I i II generacji praw człowieka".

Wpływ reaktywny można obserwować, gdy podmiot w dyscyplinie odpowiada na potrzeby otoczenia, a jego działalność wywołana została impulsem

zewnątrznym, czy konkretnym zamówieniem pracy eksperckiej. Przypadki takie ilustrują wybrane cytaty:

„W okresie 2019–2021 AIK przeprowadziła pięć projektów, które realizowały różne aspekty kompleksowego programu rozwoju kompetencji miękkich migrantów (...). W celu koordynacji działań powołano specjalną jednostkę organizacyjną Centrum Badawczo-Rozwojowe Innowacji Społecznych AIK”;

jak też

„Inicjatywa stworzenia Ośrodka Spraw Azjatyckich UŁ było odpowiedzią na rosnącą rolę kontaktów z państwami azjatyckimi w tym z Chinami”.

Ostatnim wyróżnionym kryterium jest geneza wpływu. Zidentyfikowano cztery przypadki różnych okoliczności powstania wpływu. Pierwszy jest wynikiem określonej specjalizacji naukowej podmiotu. Na przykład w opisie UŁ zapisano

„Badania dotyczące polityki chińskiej, w kontekście wpływu ośrodków lokalnych, prowadzone są w Uniwersytecie Łódzkim od 2012 r. (...) Funkcjonujący zespół to grupa ekspertów mających wieloletnie doświadczenie w badaniach i praktycznym wymiarze współpracy z państwami azjatyckimi i posługującymi się językami: chińskim, japońskim i koreańskim”.

W niektórych ośrodkach na pierwszy plan wysuwano wyłącznie konkretnego badacza i jego osiągnięcia, będące wynikiem określonej specjalizacji naukowej. Na przykład UO zapisał, iż

„Ze względu na doświadczenie zawodowe, polegające na udziale w wielu projektach badawczych w zakresie polityk publicznych (polityka społeczna, polityka edukacyjna), ewaluacji projektów, do roli eksperta został zaproponowany dr hab. Robert Geisler, prof. UO, kierownik Katedry Zarządzania i Polityk Publicznych”.

Kolejnym typem genezy wpływu jest okoliczność temporalna o charakterze projektowo-zadaniowym, w której wykorzystuje się kompetencje pracowników dyscypliny. Za przykład posłuży fragment opisu:

„Pracownicy naukowcy SGH byli zaangażowani w przygotowanie koncepcji Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK), w tym sektorowych ram kwalifikacji. Prowadzone prace badawcze doprowadziły do opracowania i wdrożenia koncepcji struktury PRK uwzględniającej branżowy wymiar”.

Ostatnim zidentyfikowanym typem w kryterium genetycznym jest wpływ funkcyjno-stanowiskowy. Wpływ ten polega na łączeniu działalności badawczo-naukowej z pełnieniem funkcji publicznej lub zajmowaniem stanowiska np. w administracji, czy we władzy publicznej, dzięki czemu możliwe jest oddziaływanie na otoczenie ewaluowanego podmiotu. Takich przypadków było kilka i dotyczyły pracowników, którzy byli np. radnym samorządowym, parlamentarzystą, pracownikiem dyplomacji, czy członkiem państwowej egze-

kutywy. Przywołajmy dwa przykłady. W Opolu wskazano, że Marcin Ociepa²⁴, jako pracownik

„był sprawozdawcą generalnym opinii Komitetu Regionów oraz uczestnikiem kilku debat eksperckich na poziomie unijnym oraz pełnił (nadal pełni) funkcje ministerialne”.

W opisie UJ opisano wpływ badań Krzysztofa Szczerskiego²⁵ na realizację koncepcji Inicjatywy Trójmorza w polityce zagranicznej i gospodarczej RP po 2016 r., wskazując, że

„Istnieje ścisły związek prowadzonej przez niego na UJ przez wiele lat działalności badawczej, a działaniami na szczeblu państwowym, w które był zaangażowany”.

Konkluzje i dyskusja

Analizując wyniki ewaluacji można przywołać dwa powiedzenia, które pomagają wytłumaczyć kondycję NOPiA i jej wyniki w KIII. Z jednej strony znamy powiedzenie, iż „*złej baletnicy przeszkadza rąbek spódnicy*”. W tym znaczeniu można wysunąć grupę argumentów, które racjonalizują względnie słabe wyniki ewaluacyjne w KIII i przypadki ograniczonego lub zerowego oddziaływania na otoczenie ze względu nie na własne słabości, tylko na zaistniałe, zobiektywizowane lub nie, „przeszkody”, czy „hamulce” o charakterze egzogennym. Po pierwsze przeszkadzać może nadmierne ujawnienie się w ewaluacji czynników politycznych i wykorzystanie w ocenie pozaformalnych mechanizmów, które miały zapewnić niektórym, na ogół słabszym, jednostkom uzyskanie określonych uprawnień lub potwierdzenie prestiżu naukowego poprzez zapewnienie odpowiedniej kategorii. Byłoby to potwierdzeniem instrumentalnego wykorzystania ewaluacji, co opisano już w literaturze²⁶.

²⁴ Marcin Ociepa, wiceminister przedsiębiorczości i technologii (2018–2019), poseł na Sejm IX kadencji (od 2019), wiceminister rozwoju (2019), wiceminister obrony narodowej (od 2019). Był zatrudniony jako nauczyciel akademicki w Katedrze Studiów Regionalnych Instytutu Politologii Uniwersytetu Opolskiego, ale nie posiada stopnia naukowego. Dane za Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Marcin_Ociepa (7.05.2023).

²⁵ Krzysztof Szczerski, profesor nauk społecznych, pracownik UJ, poseł na Sejm VII kadencji, w latach 2015–2021 sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP, w latach 2017–2021 szef Gabinetu Prezydenta RP, w 2021 szef Biura Polityki Międzynarodowej w Kancelarii Prezydenta RP, stały przedstawiciel RP przy ONZ (od 2021). Dane za https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzysztof_Szczerski (11.05.2023).

²⁶ R. Stockmann, W. Meyer, *Functions, methods and concepts in evaluation research*, Londyn 2013. O takich niebezpieczeństwach pisał również Paweł Kawalec, który posłużył się terminem pseudoewaluacji, czyli „działania, w których dokonuje się manipulacji na wynikach, jak ich selektywne ujawnianie, nadmierne uogólnienie lub fałszowanie czy zniekształcanie samego procesu, np. podczas kształcenia ewaluatorów bądź wdrażania procedur ewaluacyjnych w organizacji”, cyt. za P. Kawalec, *Ewaluacja – teoria*

Po drugie, „złej baletnicy”, ze względu na zerową lub – w przekonaniu dyscypliny – zaniżoną przyznaną punktację, mogli przeszkadzać oceniający KIll eksperci. Ich praca wywołała wiele kontrowersji, na przykład w aspekcie niskiej jakości uzasadnienia oceny, czy ogólnego (nie)przygotowania do pełnionej roli. Wiele jednostek zadeklarowało osiągnięcia, dorobek i współpracę z otoczeniem, które ich zdaniem w pierwszym etapie oceny nie zostały adekwatnie punktowane. Pomimo wniosków odwoławczych, jak już wykazano, eksperci nie byli skłonni zmieniać wcześniejszej punktacji. Czyżby zatem sam sposób prowadzenia ewaluacji został błędnie zaprojektowany albo przeprowadzony? Nawet jeśli przychylimy się do takiej opinii, to w istocie sprawy słaba baletnica słabą nadal pozostanie.

Drugim powiedzeniem, które oddaje charakter ewaluacji NOPIA, jest „*tak krawiec kraje, jak mu materii staje*”. W tym znaczeniu można założyć, że dyscypliny mają świadomość rozmaitych ograniczeń. Ich wpływ na otoczenie ma często charakter niemierzalny lub niezamierzony, co czyni wykazanie wpływu prowadzonej działalności naukowej na otoczenie trudnym, zwłaszcza w odniesieniu do wykazania związku przyczynowo-skutkowego. Brakuje utrwalonych wzorców współpracy z otoczeniem w uczelniach. Prowadzone badania zorientowane są na aspekt teoretyczny, nie aplikacyjny. Mają wymiar głównie podstawowy, a mniej badawczo-rozwojowy, co sprawia, że trudno je wykorzystać w praktyce społeczno-gospodarczej. Choć osiągnięcia naukowe NOPIA trafiają do interesariuszy, których ośrodki przekonująco i trafnie zidentyfikowały, to niestety produkcja i dystrybucja wiedzy zorientowane są pierwszoplanowo do wewnątrz środowiska naukowego. Wysilek kierowany jest m.in. na przygotowanie prac o awans naukowy, czy dopasowywanie dorobku punktowego publikacji pod parametryzacją/ewaluację. Pomimo tego, że polski model ewaluacji wzorował się na wzorcach brytyjskich, to zabrakło precyzyjnych wytycznych, w jaki sposób mierzony i oceniany będzie wpływ społeczny, a nawet, czy w przyszłości będzie ponownie oceniany. W okresie ewaluacyjnym nie gromadzono systematycznie tzw. samoistnych dowodów potwierdzających współpracę i wpływ na otoczenie, przez co jakość dowodów załączanych do opisów wpływu była niska. Czy można kogoś za to winić? Z jednej strony wystąpiły zaniedbania w przepływach informacyjnych. Zabrakło przejrzystości i przewidywalności działań KEN i MEiN. Opóźniano publikację istotnych dla przygotowania ewaluacji aktów prawnych lub wprowadzano kolejne zmiany w jej trakcie. Z drugiej zaś strony, brakowało dobrych wysoko punktowanych dowodów wpływu. Dlaczego? Można niejako wrócić do punktu wyjścia: w pol-

i metodologia, [w:] G. Praweńska-Skrzypek (red.), *Ewaluacja w procesie tworzenia i realizacji polityki naukowej i innowacyjnej*, Warszawa 2017, s. 56.

skiej politologii dominuje oddziaływanie o zasięgu regionalnym lub krajowym, które powiązane jest z wpływem o istotnym lub o ograniczonym znaczeniu, co wynika ze słabego umiędzynarodowienia uczelni i braku dowodów na pozauczelnianą aktywność naukowców.

Z przeprowadzonych rozmów i obserwacji wynika, że w NOPiA wiele ośrodków podeszło do ewaluacji pragmatycznie. Niektórzy wykazywanie wpływu w KIII wręcz świadomie odpuszczali, stawiając na dorobek w KI i KII ze świadomością, że w ogólnym rozrachunku punktacja KIII nie zmieni przyznanej kategorii. Innym wytłumaczeniem był brak planów dalszego rozwoju dyscypliny – to przypadek uczelni niepublicznej, która rezygnuje z jej prowadzenia.

W świetle analizowanych danych KIII, można skonstatować, że ewaluacja 2017–2021 nie zmieniła, a bardziej potwierdziła głównie peryferyjny – poza nurtem europejskim i globalnym nauki – charakter uprawianej w Polsce dyscypliny NOPiA. Już kilka lat temu Tomasz Warczok oraz Tomasz Zarycki napisali, że „Polska politologia pozostaje, w przeciwieństwie do niektórych innych dyscyplin naukowych, właściwie nieznaną na świecie”, a jej „kontakt z nauką zachodnią jest bardzo ograniczony, nawet na tle konkurencyjnych dyscyplin nauk społecznych”²⁷. Trzeba oddać jednocześnie, że w polskim *universum* naukowym NOPiA bardzo dobrze radzą sobie na płaszczyźnie współpracy lokalnej, czy regionalnej, co znajduje potwierdzenie w uzyskanej punktacji w KIII.

Przyznana punktacja miejscami wskazuje na oddziaływanie przedstawicieli NOPiA w skali międzynarodowej, przy czym są to wyjątki, za którymi nie stoją całe jednostki. Są to bardziej pojedynczy badacze lub niewielkie zespoły naukowe. Z pewnością napawa optymizmem, że najbardziej umiędzynarodowieni politolodzy i politolożki, którzy skutecznie włączają się w europejskie lub globalne przepływy wiedzy, zostali w ewaluacji docenieni. Niestety, gdy spojrzymy choćby na wyniki REF 2014 i 2021, czy międzynarodowe rankingi, to łatwo zauważyć, że są umiejscowieni w jednostkach, których pozycja jest daleka od światowej czołówki, czy wręcz ewaluowane jednostki nie są w nich w ogóle uwzględnione²⁸.

Na zakończenie, Autor chciałby zaznaczyć, że ma świadomość licznych głosów polskich i zagranicznych naukowców, które wykazują sceptycyzm wobec

²⁷ T. Warczok, T. Zarycki, *Polskie nauki polityczne w perspektywie globalnej: paradoksy ewoluującej peryferyjności*, «Nauka i Szkolnictwo Wyższe» 2018, nr 1(51), s. 143–144.

²⁸ Na przykład w rankingu QS World University Rankings 2023 w kategorii uczelnie wg uprawianych dyscyplin (*politics*) w pierwszej setce nie ma uczelni z Polski, a UW sklasyfikowany został na miejscu 151–200 na 231 miejsc.

samej idei ewaluacji²⁹. Znane są mu także głosy, dyskusje i raporty dotyczące stanu polskiej politologii³⁰, z których wynika *sui generis* środowiskowa „nieporadność” NOPiA, ze względu m.in. na, jak pisał Mirosław Karwat, narastanie „mocnego napięcia między wymogami naukowości, praktycznego nastawienia i zaprogramowania oraz regułami medialności w prezentowaniu politologii”³¹. Nie była jednak jego intencją krytyka samej ewaluacji czy (kolejne?) punktowanie słabości dyscypliny, a raczej wywołanie dalszej dyskusji nad sposobami poprawienia jej kondycji, bazując na wynikach ewaluacji w perspektywie rozwoju możliwości dalszego oddziaływania na otoczenie.

Bibliografia

- Banaś M., Czech F., Kołaczek M., *Podsumowanie: trzecia misja uczelni i różne drogi jej realizacji*, [w:] M. Banaś, F. Czech, M. Kołaczek (red.), *Współpraca uczelni wyższych i organizacji pozarządowych jako animatorów społeczeństwa obywatelskiego z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2019, <https://doi.org/10.12797/9788381381529.17>.
- Dalton R.J., *The Expansion of the Political Science Dataverse*, [w:] Th. Boncourt, I. Engeli, D. Garzia (red.), *Political science in Europe: achievements, challenges, prospects*, Rowman & Littlefield, London 2020, <https://hdl.handle.net/1814/68385>.
- Filipowicz S., *Nauka i reformatorzy. Kilka uwag na temat przeprowadzonych w Polsce reform*, «Studia Politologiczne» 2017, vol. 46.
- Godin B., Doré C., *Measuring the impacts of science: beyond the economic dimension*, Paper presented at the HIST Lecture, Helsinki Institute for Science and Technology Studies, Helsinki 2005, www.csiic.ca/PDF/Godin_Dore_Impacts.pdf.
- Kawalec P., *Ewaluacja – teoria i metodologia*, [w:] *Ewaluacja w procesie tworzenia i realizacji polityki naukowej i innowacyjnej*, Warszawa 2017.
- Karwat M., *Politologia – między akademickością, użytkowością i medialnością*, «Studia Krytyczne/Critical Studies» 2016, nr 3.
- Korporowicz L., *Poza granice parameryzacji*, «Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio N, Educatio Nova» 2019, nr 4, <https://doi.org/10.17951/en.2019.4.69-80>.
- Krauz-Mozer B., Borowiec P., Ścigaj P., *Kim jesteś, politologu? Historia i stan dyscypliny w Polsce*, Kraków 2012.
- Kromolicka B., *„Konstytucja dla Nauki – Ustawa 2.0” szansą czy zagrożeniem dla rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego?*, «Pedagogika Szkoły Wyższej» 2018, nr 14, 10.18276/psw.2017.2-07.

²⁹ G. Praweńska-Skrzypek, J. Maciąg, *Główne nurty krytyki ewaluacji polityki naukowej i innowacyjnej oraz sposoby jej doskonalenia na przykładzie wybranych krajów*, [w:] G. Praweńska-Skrzypek (red.), *Ewaluacja w procesie tworzenia i realizacji polityki naukowej i innowacyjnej*, Warszawa 2017.

³⁰ Np. opracowania B. Krauz-Mozer, P. Borowiec, P. Ścigaj, *Kim jesteś, politologu? Historia i stan dyscypliny w Polsce*, t. II, Kraków 2012; P. Żukiewicz, R. Fellner, *Polska politologia w obliczu wyzwań nauki cyfrowej*, Wrocław 2015.

³¹ M. Karwat, *Politologia – między akademickością, użytkowością i medialnością*, «Studia Krytyczne/Critical Studies» 2016, nr 3, s. 101–119.

- Praweńska-Skrzypek G., Maciąg J., *Główne nurty krytyki ewaluacji polityki naukowej i innowacyjnej oraz sposoby jej doskonalenia na przykładzie wybranych krajów*, [w:] G. Praweńska-Skrzypek (red.), *Ewaluacja w procesie tworzenia i realizacji polityki naukowej i innowacyjnej*, Warszawa 2017.
- Stockmann R., Meyer W., *Functions, methods and concepts in evaluation research*, Palgrave Macmillan, London 2013, <https://doi.org/10.1057/9781137012470>.
- Warczok T., Zarycki T., *Polskie nauki polityczne w perspektywie globalnej: paradoksy ewoluującej peryferyjności*, «Nauka i Szkolnictwo Wyższe» 2018, nr 1(51), <https://doi.org/10.14746/nisw.2018.1.6>.
- Wróblewska M.N., *Ewaluacja „wpływu społecznego” nauki. Przykład REF 2014 a kontekst polski*, «Nauka i Szkolnictwo Wyższe» 2017, nr 1(49), <https://doi.org/10.14746/nisw.2017.1.5>.
- Żukiewicz P., Fellner R., *Polska politologia w obliczu wyzwań nauki cyfrowej*, Wrocław 2015.